

ПРОБЛЕМИ НА ПРЕСТРУКТУРИРАНЕТО НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА

На 11 ноември 2005 г. в Центъра по интелектуална собственост при УНСС се състоя научна конференция на тема "Преструктуриране на българската икономика". Конференцията беше организирана от катедра "Икономикс" на УНСС и предизвика значителен интерес сред научно-преподавателската общност от висшите учебни заведения на страната.

Във въвеждащото си слово *доц. д-р Вера Пиримова* (катедра "Икономикс", УНСС) акцентира върху изследователския интерес на членовете на научната общност, който е провокиран и привлечан от актуалните аспекти на съвременното стопанско развитие на икономиката. Асистенти, докторанти и по-изявени студенти развиват и показват аналитичните си способности и умения, като подлагат на теоретичен и емпиричен анализ икономическите процеси и структури, установени в близкото или по-далечното минало и в настоящето, и на тази основа очертават вероятностните перспективи на кардинално преобразуващата се икономика на България. С изследванията си те дават израз на отговорното предизвикателство да продължат традициите, създадени от нашите високо ерудирани и авторитетни учители.

При откриването на конференцията към участниците се обърна *доц. д-р Маргарита Атанасова* - заместник-ректор по учебната работа при УНСС. Тя изрази задоволството си от добрата организация и подходящия избор на проблематиката на конференцията. Изказването ѝ беше композирано в две направления. Първото акцентира върху значимостта на проблема - преструктурирането на стопанството, а второто - върху привличането за участници в конференцията на много млади научни работници - докторанти и преподаватели, доколкото подобни форуми дават възможност за изява пред по-широка и компетентна публика, за проверка и защита на собствени тези, за обмяна на информация и мнения по актуални въпроси.

Приветствие към участниците поднесе и *доц. д-р Марчо Марков*, декан на Общикономическия факултет на УНСС. Той подчерта актуалността на проблемите на преструктурирането на българската икономика и значението, което подобни форуми има както за научното развитие на младия академичен потенциал, така и за преподаването на редица учебни дисциплини в икономическите университети и факултети в страната.

Доц. д-р Трайчо Спасов, ръководител катедра "Икономикс" при УНСС поздрави участниците в конференцията от името на катедрения колектив. Той подчерта инициативността на младите преподаватели и докторанти от катедрата и изрази задоволство от качеството на предварително представените материали.

След тържественото откриване конференцията продължи работата си в три пленарни заседания, на които бяха представени по-голямата част от заявените доклади и изказвания. Обсъжданията преминаха при висок интерес от страна на присъстващите, като паралелно на основния докладващ бяха задавани редица въпроси и изразявани много мнения.

Начало на дискусиата постави докладът на доц. д-р Вера Пиримова) *"Институционално-структурна обусловеност и източници на растежа в България"*. Според нея поставянето във фокуса на структурните промени, пропорции и зависимости не може да остане откъснато от взаимовръзката между икономическите и социалните процеси и новите тенденции в глобализиращото се световно стопанство, от очертаването на бъдещата траектория на растежа в българската икономика. Основните направления на анализите, предложени в доклада бяха:

Първо, пазарното преобразуване на българската икономика и иницираните структурни промени не *осигуряват императивни източници и възможности* за бърз икономически растеж. По-трайно преодоляване на рецесионните импулси на прехода и стабилизиране на растежа е възможно след нормализиране на интензивността на процеса на реструктурирането, при условие, че в съответствие с националната ресурсна обезпеченост се развиват и насърчават определени перспективни или традиционни за страната производства и отрасли.

Второ, трансформационните процеси като предпоставка за кардинални промени в структурата на всички икономически процеси и отразяващите ги показатели - предимно във фирмената и отрасловата структура, в структурата на съвкупните разходи и доходите, на износа и вноса.

Трето, *наличието* на задържане и дори реална опасност от известно забавяне на макроикономическата динамика. Установяват се *отделни и засега разпръснати процеси на действително обновление* и модернизация, които са обективен резултат от развитието на новия частен сектор и реорганизацията на фирмите от държавния сектор при адаптирането на дейността им към пазарните условия.

Четвърто, Запазването на редица *открити проблеми*, отнасящи се до експресивните фактори и източници на растежа, ефективността от използване на националните трудови и капиталови ресурси, производителността на труда, конкурентоспособността на фирмите и на икономиката. Тяхното разрешаване е друга важна предпоставка за постигането на траен икономически растеж.

Пето, *конкретното определяне на решаващите отраслови източници на растежа* - в частния или в държавния сектор. Ако при декомпозирането на доминиращия сектор на услугите и на индустрията се установи нарастващ относителен дял на сферите, свързани с нови технологии, могат да се разкрият и началните неукрепнали симптоми на

преход в България към пазарна икономика със съвременни характеристики.

Шесто, възможностите за разширяване и разнообразяване на потреблението и износа, за подобряване на екологичните и на социалните показатели и повишаване на благосъстоянието, за реализиране на *устойчив икономически растеж*. Тези резултати зависят едновременно от дейността и стратегическите решения на фирмите и от бъдещите приоритети на макроикономическата политика, от активизирането на иновационната и на социалната политика на правителството.

В заключение доц. Пиримова изрази убеждението, че в подготвените доклади и в хода на дискусиите участниците в научната конференция ще отразят и поставят на обсъждане още много други значими проблеми и структурно обусловени последиствия, ще конструират полезни обобщения, предложения и решения.

В рамките на *първото пленарно заседание* с тематична насоченост *"Макроикономически и финансови аспекти на реструктурирането"* бяха представени интересни и задълбочени разработки, посветени на проблемите на благосъстоянието, растежа, чуждестранните инвестиции и др.

Гл. ас. д-р Мария Марикина (УНСС) изнесе доклад на тема *"България между стопански проблеми и желание за благосъстояние"*. Авторката акцентира върху трудностите при постигането на висока степен на благосъстояние в икономика като българската. Те произтичат от това, че е необходимо да се преодоляват сериозни предизвикателства като високо равнище на бедност, ниски доходи и пенсии, наличие на много маргинални слоеве и висока степен на несигурност др. След 2001 г. значително спада нормата на незааетост в страната в резултат от подобряването на стопанската среда. Социалният модел в България се характеризира със значителна роля на държавата, което налага и нейното присъствие в програми за повишаване образованието и квалификацията на работната сила. В заключение д-р Марикина обърна внимание на необходимостта да се прецизира макро- и микроикономическата политика, насочена към подобряване взаимодействието между пазара и държавата.

Докладът предизвика значителен интерес. В дискусиите с въпроси и мнения се включиха гл. ас. Е. Сотирова (УНСС), гл. ас. Хари Николов, гл. ас. Пенчо Пенчев (УНСС).

В своя доклад *гл. ас. д-р Хари Николов* (ТУ - София) *"Отрасловото реструктуриране на българската икономика след въвеждането на валутния борд"* направи успешен опит да установи и систематизира според характера на проявление структурните изменения в българската икономика за времето 1997-2001 г. Оказва се, че най-висок е ръстът на услугите в сферата на недвижимите имоти, мобилните съобщения и др. Бързо се развива и преработващата промишленост. Своеобразен "мотор

на оживлението" е снабдяването с електрическа енергия. Изостава значително селското стопанство, за което се налага непрекъснато да се отделят средства. В заключение авторът подчерта, че в бъдеще очаква най-важен отрасъл да остане преработващата индустрия, но все още не се наблюдават значими признаци за развитие на високо-технологични производства.

По доклада на Х. Николов отношение взеха доц. В. Пиримова, гл. ас. Е. Сотирова, гл. ас. П. Пенчев, гл. ас. Младен Тонев (ВСУ "Черноризец Храбър"). Те обърнаха внимание на това, че в отрасловото развитие на страната има заложили значителни дисбаланси от началото на прехода, които все още пречат на нормалното развитие на редица дейности. В преходния период бяха разрушени и между-отрасловите връзки; в някои отрасли като енергетиката доминират номинални, а не реални измерители на създаваната добавена стойност.

Докладът на гл. ас. Младен Тонев (ВСУ "Черноризец Храбър" - Варна) беше посветен на актуалната тема *"Чуждестранните инвестиции като компенсатор на липсата на капиталова адекватност в българското стопанство"*. Той се спря на проблема за отсъствието на адекватен капиталов интерес сред българските инвеститори. Спасителен пояс за нашата икономика е глобализацията, доколкото чуждестранните капиталови ресурси заменят българските. Това обаче частично компенсира разминаването между развитието и проявлението на физическия, човешкия и социалния капитал.

В изказванията по доклада активно се включиха гл. ас. М. Марикина, гл. ас. Е. Сотирова, гл. ас. П. Пенчев, гл. ас. Х. Николов, които зададоха въпроси и изразиха мнения относно прилива на чужд капитал в печеливши сфери на дейност, социалните резултати от това, пречките пред процесите на устойчиво развитие на страната и т.н.

Ас. Ивайло Беев (УНСС) представи доклад на тема *"Ограничаване на кредита: Ефекти в процеса на реструктуриране на българската икономика"*. В него е изразено мнение, че мерките на БНБ за ограничаване на кредитната експанзия на търговските банки не синхронизират с потребностите на стопанската конюнктура. В контекста на модела VM3M-X предприетата кредитна рестрикция би била адекватна мярка, насочена към стабилизиране на цялата икономическа система, ако се предприемат нужните действия за усилване на търсенето, без това да изисква увеличаване на абсорбцията, т.е. провежданата парична политика да е съпроводена с "пренасочваща" макрополитика спрямо платежния баланс. Тогава кредитната експанзия ще се самоограничи, следвайки естествения ход на икономическото развитие. Авторът акцентира по-специално върху уникалния подход, избран от БНБ в условията на паричен съвет, предпоставките и значимостта на процесите на разширено кредитиране в стопанството и действието в два хипотетични аспекта - чисто финансов

(по-тесен) и общоикономически (в по-широк план). Поставен беше и спорният въпрос - адекватна ли е мярката на БНБ - ограничаване на вътрешния кредит, и защо може да се твърди, че тя в определена степен е неадекватна. В резултат от приложените кредитни рестрикции по-засегнати ще бъдат малките банки, които не могат да си позволят скъпоструващи действия, преодоляващи изискванията за растеж на кредитите.

Докладът на *Валентина Гичева*, докторант в катедра "Икономикс" на УНСС, беше на тема "*Преструктуриране на публичния сектор в България.*" В него авторката откроява две основни насоки на негативните влияния върху преструктурирането на сектора - външния дълг на страната и забавената приватизация. Очертани са и перспективите пред сектора: укрепване на институционалния капацитет, децентрализация на процесите на вземане и прилагане на решения, преориентиране от активна към пасивна политика, завършване на реформите в социалното и здравното осигуряване.

Изказване по доклада направи *проф. В. Манов* (УНСС). Според него в подобни разработки е необходимо да се дефинират основните категории (например какво е преструктуриране на публичния сектор, каква е организацията на този процес?), както и по-сериозна аргументация на извода, че вече е направено преструктуриране. Други въпроси, които проф. Манов постави и пред докладчика, и пред аудиторията са какви са целите на преструктурирането и каква продължителност да се очаква на този процес?

Докторант *Цветанка Арнаудова* (катедра "Икономикс", УНСС) представи доклад на тема "*Нарастващото значение на държавните ценни книжа, емитирани за финансиране на бюджетния дефицит, в преструктурирането на държавния дълг.*" В него се акцентира върху това доколко ценните книжа, емитирани от държавата, са гъвкав инструмент за финансиране на дълга и нараства ли тяхната значимост като алтернатива за вложителите. Увеличаването на стопанската значимост и пазарния дял на ДЦК се предполага и от благоприятни институционални и законови промени - приемането на *Закона за държавния дълг и Стратегията за управление на държавния дълг*. Изказвания и бележки към доклада направиха доц. М. Марчев и проф. В. Манов.

По време на *второто пленарно заседание "Отраслови, фактори и фирмени проблеми на преструктурирането"* доклади и разработки представиха:

Росица Христова, докторант в катедра "Икономикс", УНСС. Темата на нейната разработката е "*Ролята на фондовата борса за преструктуриране на българската икономика.*" В изказването си, представящо доклада, авторката обърна внимание на историята на създаването на борсата в България след 1990 г; на проблемите, свързани с нормалното ѝ

функциониране за времето до 1997 г.; отражението върху борсовата търговия на процеси като масова приватизация, засилена емисия на ДЦК, доминиране на краткосрочни инструменти. От своя страна борсата е фактор на процесите на приватизация в страната и подпомага инвестиционната активност на бизнеса, поради което тя е в основата на формирането и развитието на капиталовия пазар от началото на века. Изказвания и бележки по доклада направиха проф. В. Манов, ас. И. Беев, Кр. Симеонов (УНСС), А. Костадинов(ЛТУ).

Добрил Русев, докторант в катедра "Икономикс", УНСС, запозна аудиторията с разработката си на тема *"Изисквания към изграждане на макроикономически модел на технологично развитие"*. Основните изводи от направеното изследване са: ефектите от НТП върху жизнения стандарт са преки и косвени, те могат да се вкарат в модел; целесъобразността в използването на модела се оправдава от различни икономически механизми, но приоритетно значение има прекият модел; постигането на начертания модел е постижимо, но много трудно за България. Проф. В. Манов направи кратко изказване, в което обърна внимание на автора върху трудностите, които съществуват при опитите да се изгради макроикономически модел за страната, с дългосрочна насоченост.

Гл. ас. д-р Виолета Гълъбова (катедра "Търговия", УНСС) изложи основните моменти в доклада си на тема *"Марката на търговците - фактори за развитие"*. Тя акцентира върху една видима промяна в търговията от последните години - поява и развитие на марка на търговците, като тенденцията е да продължи налагането на продукти с фирмения знак на търговската верига/магазин. Факторите, които влияят върху интензивността на тези процеси, са свързани с интересите и предимствата на търговските посредници, на производителите, както и с трансформационните процеси в търговията. Те бяха подробно изложени от авторката, след което бяха анализирани факторите, съдействащи за нарастване мощта на търговските посредници: концентрация на търговията, развитие на търговските вериги, централизация на дейностите в тях, концентриране на пазарната информация, подобряване на снабдителските умения и др. В подкрепа на твърденията на гл. ас. Гълъбова изказвания направиха проф. В. Манов и гл. ас. Е. Сотирова.

Йордан Димитров, докторант в катедра "Икономикс", УНСС, представи доклад на тема *"Икономически клъстери - съществуват ли в България?"*. Клъстерите са една навлизаща тенденция в българската икономика. Предстои нейното развитие в бъдеще и на теория, и в практиката. Засега обаче подобни начинания инициират фирмите и регионите и все още не е ясно има ли в страната потенциал за цялостно развитие на тази система. Ето защо се налага индивидуален подход при насърчаването, като се разработят или адаптират съответните на европейската практика методологии. Изказване по изложението направи

проф. В. Манов, според когото е необходимо цялостно преориентиране в стопанската практика, но и ползване на позитивните резултати от съществуващите в миналото АПК, НПК и подобни комплекси.

Мартина Петкова, студентка "Макроикономика", IV курс, УНСС, запозна слушателите с основните изводи от доклада на тема *"Ролята на законите в процеса на реструктуриране на българската икономика"*. В центъра на изложението е поставено действието на двата закона - *Закона за защита на конкуренцията и Закона за държавните помощи* с акцент върху начините, по които е възможно те да подпомагат реструктурирането на националното стопанство и процесите на присъединяване към Европейския съюз. Обърнато беше внимание и на съществуващата функционална зависимост между икономическия растеж и законовите предпоставки, осигуряващи конкурентна среда на фирмите. Авторката направи заключението, че стопанските субекти в страната са заинтересувани и облагодетелствани, когато реализират дейността си в предвидима, устойчива и разбираема законова среда. Изказвания по доклада направиха проф. В. Манов и ас. Ив. Беев.

Гл. ас. Тони Конждов (Стопански факултет, СУ "Климент Охридски") представи доклад на тема *"Еволюцията на политиката спрямо фирмените споразумения в Европейския съюз и България"*. Основните моменти в него са свързани с ролята на нормативната уредба и институционалните структури, отговорни за ограничаване на нелоялните споразумения между фирмите. Целта е да се стимулира конкуренцията в страната. Благоприятно отражение върху тези процеси има постепенното адаптиране на националната практика и политика към европейската.

Цветана Стойчева, докторант в катедра "Икономикс", УНСС, направи кратко изложение по доклад на тема *"Преход към икономика, основана на знанието в България - възможности и ограничения"*. Според нея знанието и иновациите като основен фактор на дългосрочния икономически растеж придобиват нови измерения във века на информационните технологии. Това налага нови акценти и в развитието на бизнеса, на макросистемата и на макрополитиката. Проблем в това направление създава все още незавършената структурна реформа в България и отдръпването на държавата от важни социално-икономически дейности като образованието, информационните технологии и др.

В изказването на *Радко Радков*, асистент в катедра "Индустириален бизнес и предприемачество" на УНСС, на тема *"Маркетинговото планиране - необходими условия за ефективно функциониране на фирмите в реструктуриращата се икономика"*, бяха посочени етапите на процеса на маркетингово планиране, трудностите, с които се срещат мениджърите, и условията, които този вид планиране създава за засилване ефективността във функционирането на отделната фирма. Маркетинговото планиране дава възможност за определяне на ефективна

бизнес-стратегия, за оптимизиране отношенията с персонала, за стимулиране иновационната активност - крайно необходими направления в дейността на съвременната българска фирма.

Гл. ас. д-р Камелия Савова (катедра "Счетоводство", УНСС) представи доклад на тема *"Насоки за усъвършенстване на счетоводството при реструктурирането на българската икономика"*. Според авторката някои от по-важните насоки за усъвършенстване на счетоводството на съвременния етап са свързани с разширяването на обхвата на предмета на счетоводството, развитието на функциите на счетоводната отчетност и повишаването на значимостта му в организацията на съвременната стопанска единица. Непрекъснатото развитие на икономиката предполага развитие и усъвършенстване на счетоводната теория и практика, които са и факт в нашата стопанска среда.

Към проблемите в отделни отрасли и дейности в стопанството бяха ориентирани и следващите три изказвания.

Гл. ас. Николай Карев (ХТУ - София) представи доклад на тема *"Възможности за реструктуриране на обувната промишленост в България"*. Той акцентира върху възможните начини за технико-технологично реструктуриране на обувната промишленост чрез подобряване качеството на изделията, разнообразяване на асортимента, повишаване производителността на използваните фактори в бранша, вкл. и квалификацията на използваната работна сила.

Антон Костадинов, докторант в ЛТУ - София, запозна аудиторията с доклада си на тема: *"Необходимостта от реструктуриране на пазара на мебели в България"*. Задачите, поставени в изследването, са чрез икономически анализ да се открият конкурентните предимства и слабите страни на мебелната индустрия в страната. Същевременно отрасълът има значителни предимства и на вътрешния, и на външния пазар. Това, съчетано с подобряването на ресурсния и транспортния фактор, би довело до значителна експанзия на българските мебелни фирми на европейските пазари.

"Актуални проблеми на пазарните структури в транспорта" беше докладът на *ас. Христина Николова* (катедра "Икономика на транспорта", УНСС). Прилагането на функционалния и персоналният подход към проблемите на транспорта дава възможност да се рационализират разходите и да се повиши ефективността в ползването и стопанисването на транспортната инфраструктура. Нейното значение нараства в условията на функционираща пазарна икономика, което предполага и налага непрекъснатото ѝ подобряване и модернизиране.

На третото пленарно заседание *"Интеграционни и други аспекти на реструктурирането"* бяха представени няколко разработки.

Гл. ас. Татяна Даскалова (катедра "Публична администрация и геоикономика", УНСС) в доклада си *"Предизвикателствата пред*

подготовката на България за участие в структурните фондове на Европейския съюз" направи преглед на структурните фондове и предприсъединителните инструменти на ЕС и на основните елементи при подготовката за участие в тях. В това отношение България среща много предизвикателства, но като цяло тенденциите са оптимистични и се наблюдава положително въздействие върху цялостното икономическо развитие на страната.

На подобна тема беше и изказването на докторант *Светлана Милкова* (катедра "Икономикс", УНСС). Тя направи кратко изложение по доклада си *"Предприсъединителната стратегия на ЕС - предпоставка за икономически растеж в България"*. В резултата от задълбочен анализ на данните за финансовото изпълнение на трите предприсъединителни фонда в страната може да се направи изводът, че средствата все още не се усвояват достатъчно ефективно, но българските фирми и предприемачи натрупват все по-голям опит в представянето и защитата на проекти. Всяка следваща година се засилва степента на усвояемост на средствата.

Цветомир Цанов, докторант в катедра МИО на УНСС, в своето експозе запозна аудиторията с доклада си *"Трансгранични сливания и придобивания в България"*. В условията на приключила приватизация у нас е твърде вероятно голяма част от преките чуждестранни инвестиции да протичат под формата на трансгранични сливания и поглъщания. Те обхващат над 50% от преките чуждестранни инвестиции в света. Разширяването им в страната е предпоставка за естественото интегриране на българската икономика в европейската, както и за нови, позитивни реструктурирания в нея.

Конференцията беше закрыта от доц. Вера Пиримова, която благодари на участниците за представянето на докладите и за активните и интересни обсъждания. Тя изрази дълбокото си убеждение от взаимните ползи, които са извели и участниците, и авторите при разговорите в пленарната зала, като пожела успех в по-нататъшните им творчески търсения и изяви.

Гл. ас. д-р Екатерина Сотирова